

PRE-SPAANS ECUADOR

Tentoonstelling in de
Koninklijke Musea voor Kunst en
Geschiedenis van Brussel

27.II.25 – 29.03.26

Commissarissen : Valentine Wauters en Serge Lemaitre

© Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis

10 Jubelpark

1000 Brussel

PRE-SPAANS ECUADOR

Tentoonstelling in de
Koninklijke Musea voor
Kunst en Geschiedenis van Brussel

27.II.25 – 29.03.26

Gabriela Sommerfeld

*Minister voor Buitenlandse Zaken en Menselijke Mobiliteit
Republiek Ecuador*

De Regering van de Republiek Ecuador betuigt haar oprechte erkentelijkheid aan de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis van het Koninkrijk België voor de tentoonstelling 'pre-Spaans Ecuador' met archeologische vondsten die niet enkel uitzonderlijk zijn omwille van hun culturele diversiteit, maar ook door hun opmerkelijke bijdrage aan de culturele ontwikkeling van de mensheid.

Het allereerste bewezen gebruik van cacao door de mens vindt zijn oorsprong meer dan vijfduizend jaar geleden in de Mayo-Chinchipe-cultuur, hierdoor ontstond een band van meerdere millennia met het domesticeren, het kweken en het verspreiden van cacao. Deze oude verbondenheid maakt van de cacao een essentieel element van onze economische en culturele geschiedenis en maakt van Ecuador de bakermat van de oorsprong ervan.

Wij nodigen u uit om de boeiende geschiedenis te ontdekken die wordt verhaald door de objecten van deze tentoonstelling, die tevens de complexe en verfijnde gebruiken van onze voorouders in de kijker zetten. Deze beschaving beoogde niet enkel het maken van functionele gebruiksoBJECTEN, maar ook de voortzetting van een bijzondere levensopvatting.

Vanaf het Andesgebergte, tot de rivieren in het Amazonegebied, via de kust van de Stille Oceaan en de Galapagoseilanden, bruist het land op het ritme van zijn onvergelijkbare culturele diversiteit.

Deze tentoonstelling illustreert de voortdurende versteviging van de vriendschapsbanden en de samenwerking tussen Ecuador en België, zowel op cultureel, economisch, sociaal als politiek vlak. Het is een herbevestiging van de inzet van beide landen voor dialoog, samenwerking en promotie van het gemeenschappelijk erfgoed van de mensheid.

Minister of Foreign Affairs and
Human Mobility

Kaart met de drie natuurlijke gebieden van Ecuador.

Inleiding

Het gebied dat we vandaag kennen als Ecuador, gelegen in het hart van de Andes, tussen de Stille Oceaan en het Amazonegebied, kende in de precolumbiaanse periode een opmerkelijke culturele ontwikkeling. Reeds lang voor de komst van de Spanjaarden in de 16de eeuw bestond het gebied uit een mozaïek van gemeenschappen met uiteenlopende tradities, die ruilnetwerken hadden die Costa (de kust), Sierra (de hoogvlakten in de Andes) en Oriente (het Amazonegebied) met elkaar verbonden. Deze bevolkingen creëerden een uitzonderlijke materiële cultuur: hun fijn versierde ceramiek, objecten in steen, metaal of schelp, getuigen van een hoogstaand technisch vakmanschap en bevatten een belangrijke symbolische dimensie.

De ‘Ecuador’ verzameling van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis telt 582 artefacten waaronder meer dan 400 archeologische objecten en ongeveer 150 etnografische stukken, verdeeld tussen het Museum Kunst & Geschiedenis en het Muziek-instrumentenmuseum. In de permanente museumzalen wordt slechts een twintigtal stukken tentoongesteld. Deze objecten werden lange tijd in de reserves bewaard zonder exacte toewijzing aan een bepaalde cultuur. Onlangs maakten de objecten echter deel uit van een studie- en ontsluitingsproject dat bestond uit een volledige herziening van de inventaris, de organisatie van een colloquium en studiedagen, evenals archeometrische onderzoeken met CT-scan met als doel deze objecten, afkomstig uit een weinig bekende streek in de Andes, beter te leren kennen.

De geschiedenis van deze verzameling begint met een bronzen bijl die tussen 1854 en 1864 (afhankelijk van de inventarisversie) in het museum belandt. De verzameling wordt vervolgens geleidelijk uitgebreid dankzij een schenking door Émile Deville bestaande uit 300 archeologische objecten en door een honderdtal etnografische objecten die men in 1878 aan de Belgische Staat schenkt. De schenking van Deville volgt op zijn tienjarig verblijf in Ecuador als Belgisch consul in Quito. De ontstaansgeschiedenis van museumcollecties is vaak verbonden met opmerkelijke figuren en in dit geval neemt Émile Deville een prominente plaats in.

De volledige verzameling Ecuador van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis is beschikbaar in de online catalogus:
www.carmentis.be.

Vitrine I –

Cacao en de Amazone

(+/- 2500 voor Chr.)

Replica van een vaas met stijgbeugelvormig handvat/tuit
Mayo Chinchipe-Marañón
Hedendaagse productie, Patricio Ormaza
Inventarisnummer AAM 02025.02.01
Aardewerk
Herkomst: schenking Ambassade Ecuador in België.

De Mayo Chinchipe Marañón-cultuur, waartoe het origineel van dit recipiënt behoort, dat werd teruggevonden in de site Santa Ana La Florida (SALF) - bevindt zich in de provincie Zamora Chinchipe, in het zuidoosten van Ecuador. De site Santa Ana La Florida, die werd opgegraven door Francisco Valdez en zijn team, is gelegen op een rivierterras van ongeveer een hectare, dat door de vroegere bewoners artificieel werd aangelegd. Tussen de architecturale resten werden er objecten in steen, in zeeschelp en in ceramiek aangetroffen. Hiertoe behoren stenen kunstvoorwerpen (objecten in gepolijste steen en ornamenten in turkoois en malachiet).

*Vaas met stijgbeugelvormig handvat/
tuit Mayo Chinchipe Marañón
(Foto credit: F. Valdez)*

De hier afgebeelde vaas is op meerdere vlakken bijzonder belangrijk. Een analyse van de bodem van het recipiënt bracht restanten van cacao (*Theobroma cacao*) aan het licht. Het betreft het tot op heden oudst bekende spoor, waardoor het domesticeren van deze plant, die men voordien als afkomstig uit Mexico beschouwde, met 1500 jaar wordt opgeschoven.

De iconografie weerspiegelt de basis van de Andesideologie die rust op het principe van de dualiteit. In dit geval komen twee antropomorfe gezichten met tegenovergestelde uitdrukking tevoorschijn uit een opengesperde stekeloester (Spondylus).

De vorm van het stijgbeugelvormig handvat/tuit bovenop de buik is het oudst bekende exemplaar van dit type handvat, dat kenmerkend is voor de precolumbiaanse culturen.

Deze archeologische resten plaatsen deze site en het Amazonegebied met zekerheid in het middelpunt van wat men als het begin van de beschaving in precolumbiaans Amerika beschouwt.

Vitrine 2 –

De Formatieve periode (4000 – 200 voor Chr.)

Vrouwelijke figurine, zogeheten 'Venus'
Valdiviacultuur (3800-1450 voor Chr.)
Inventarisnummer: AAM 02012.2.236
Steen
Herkomst: geen informatie.

Ucuyaya (amulet dat een voorouder voorstelt)
Cerro Narrío-cultuur (2000 voor Chr.-400 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05219
Schelp van stekeloester (Spondylus)
Herkomst: Gualaceo, 'Elvira', Cuenca.

Stuk calciet, gegraveerd met zoömorf profiel
Chauillacamba (Vroeg Formatief, 4000-1500 voor Chr.)
Inventarisnummer: AAM 04036
Calciet
Herkomst: Burgay, Azogues (provincie Cuenca).

Ornament in de vorm van een vogel
Cerro Narrío-cultuur (2000 voor Chr.-400 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 04041
Schelp van stekeloester (Spondylus)
Herkomst: Chordeleg, Cuenca.

Hoofd van een beeldje

La Tolita-Tumaco-cultuur, vroege fase (700-200 voor Chr.)

Inventarisnummer: AAM 00048.34.1

Aardewerk

Herkomst: geen informatie.

Hoofd van een beeldje

La Tolita-Tumaco-cultuur, vroege fase (700-200 voor Chr.)

Inventarisnummer: AAM 00048.34.3

Aardewerk

Herkomst: geen informatie.

Hoofd van een beeldje

La Tolita-Tumaco-cultuur, vroege fase (700-200 voor Chr.)

Inventarisnummer: AAM 00048.32.2

Aardewerk

Herkomst: geen informatie.

Vaas met tuit en bandvormig handvat versierd met een zittende figuur

Chorrera/Bahí-cultuur (1300-300 voor Chr./ 500 voor Chr.-600 na Chr.)

Inventarisnummer: AAM 00073.16

Aardewerk

Herkomst: Manabi, Chacras (?).

De Formatieve periode in Ecuador strekt zich ongeveer uit tussen 4000 tot 200 voor Chr. In deze periode ontstaan de eerste agrarische gemeenschappen en worden georganiseerde dorpen opgericht. Geleidelijk ontwikkelen zich sociale structuren en vanaf het begin van deze periode is er bewijs voor ruilnetwerken over grote afstanden die de kust, de hoogvlakten en het Amazonegebied verbinden.

Tussen de objecten uit het begin van de Formatieve periode valt een kleine figurine op doordat deze uit steen werd vervaardigd. De zogeheten ‘Venus’ van Valdivia is afkomstig van het kustgebied en is een voorloper van de beeldjes die later, met de opkomst van het vaatwerk, in aardewerk worden gemaakt. De Valdiviacultuur behoort tot de oudste ceramiektradities van Ecuador.

De kleine objecten in spondylusschelp (stekeloester) – waarvan de grondstof afkomstig is uit het kustgebied, maar die op de hoogvlakten, meer bepaald in Cerro Narrio werden teruggevonden – getuigen dan weer vanaf de oudste perioden van ruil over lange afstand tussen verschillende gebieden.

De hoofdjes van de La Tolita-Tumaco figurines kondigen vanaf het einde van de Formatieve periode een bloei aan van een grote productie van beeldjes (waarvan over het algemeen enkel de hoofden bewaard bleven). Deze stukken zijn afkomstig van de streek van het eiland La Tolita, in het hoge noorden van Ecuador en van Tumaco, in het zuiden van Colombia en vormen in de precolumbiaanse periode een echte culturele eenheid.

Het fluit-vaasje met één tuit en een bandvormig handvat, is voor deze en de volgende periode, de zogenaamde Regionale Ontwikkelingsfase, een typische vorm. De versiering ervan combineert typische kenmerken van de Chorrera- en de Bahíaculturen. Aan de binnenzijde van het personage bevindt zich een vernuftig fluitsysteem, waarvan de opening aan de achterzijde zichtbaar is en waardoor het object een geluid kan voortbrengen. Dit mechanisme verleent deze objecten een dimensie met klank, waardoor hun vermoedelijk symbolische en rituele waarde nog vergroot.

Vitrine 3 – Regionale Ontwikkeling (200 voor Chr.-800 na Chr.)

Hoofd van een figurine met bovennatuurlijke trekken
La Tolita-Tumaco-cultuur (600 voor Chr.-400 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 00089.2.3
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Hanger/masker met katachtige trekken
La Tolita-Tumaco-cultuur (600 voor Chr.-400 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 00073.15
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Ovale schaal gebruikt als rasp
La Tolita-Tumaco-cultuur (600 voor Chr.-400 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 00089.2.27
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Hanger/masker
La Tolita-Tumaco-cultuur (600 voor Chr.-400 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 00049.7
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Antropomorfe ocarina
Guangalacultuur (500 voor Chr.-500 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 00073,9
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Antropomorfe ocarina
Guangalacultuur (500 voor Chr.-500 na Chr.)
Inventarisnummer: 1993,014
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Tijdens de periode van de Regionale Ontwikkeling ontstaan langs de kust 'seigneurieën' of adellijke goederen van waaruit verschillende gebieden worden gecontroleerd. Zij ontwikkelen ook contacten en handel met andere zones, meer bepaald voor de aanvoer van grondstoffen die de opbloei van de metallurgie in de hand werken.

Deze 'seigneurieën' produceren een opmerkelijke materiële cultuur, met een sterke symbolische aanwezigheid, waarin het sjamanisme en verschillende rituelen worden geïllustreerd, bijvoorbeeld deze die te maken hebben met de transformatie in een dierlijk alter ego. De voorstellingen beelden een geloof uit in een wereld waarin het menselijke en het bovennatuurlijke samenkomen, en waarin de centrale rol van de religieuze elites in de samenleving wordt weerspiegeld.

De productie van La Tolita-Tumaco figurines in aardewerk, die reeds in de voorafgaande periode van start ging, ondergaat een belangrijke ontwikkeling. Ze krijgen expressieve gezichten, hierbij soms krachtige dierlijke trekken, vaak van katachtigen. Twee objecten hebben de vorm van holle maskers, hun kleine afmetingen en de twee gaatjes bovenaan suggereren dat ze opgehangen konden worden en mogelijk als hanger gedragen werden, vergelijkbaar met deze die andere figurines uit deze cultuur rond de hals dragen.

De schaal met 'toevoegingen' wijst op een gebruik als rasp voor voeding of voor een ritueel, de reliëfdeeltjes zorgen voor een ruw oppervlak.

De twee figurines uit de Guangalacultuur, iets meer zuidelijk gelegen, bieden een geluidsdimensie. Het zijn ocarina's (windinstrumenten) vervaardigd uit gepolijste bruin aardewerk met een ingegrifte versiering. Het gaatje bovenaan dient om lucht in te blazen, de andere om de klank te vormen.

Vitrine 4 –

Cañari metaalnijverheid (450 – 1532 na Chr.)

Nariguera (neussierraad)

Cañaricultuur (700 voor Chr.-1532 na Chr.), Tacalshapa
fase II (300 voor Chr.-800 na Chr.)

Inventarisnummer: AAM 04935

Legering van koper en zilver

Herkomst: geen informatie.

Sierraad in de vorm van een schijf

Cañaricultuur (700 voor Chr.-1532 na Chr.), Tacalshapa
fase II (300 voor Chr.-800 na Chr.)

Inventarisnummer: AAM 04932

Legering van koper en zilver

Herkomst: Chordeleg.

Sierraad (armbanden ?)

Cañaricultuur (700 voor Chr.-1532 na Chr.) Inventaris-
nummer: AAM 05224 A et B

Koperlegering

Herkomst: Cuenca - Inga - Pircca.

Onversierde bijl

Cañaricultuur (700 voor Chr.-1532 na Chr.), Integratie-
periode (700-1450 na Chr.)

Inventarisnummer: AAM 05186

Koperlegering

Herkomst: Cañar, provincie Alausi.

Bijl versierd met voluten

Cañaricultuur (700 voor Chr.-1532 na Chr.), Integratieperiode (700-1450 na Chr.)

Inventarisnummer: AAM 05177

Koperlegering

Herkomst: Cañar, provincie Alausi.

Bijl versierd met uil

Cañaricultuur (700 voor Chr.-1532 na Chr.), Integratieperiode (700-1450 na Chr.)

Inventarisnummer: AAM 05171

Koperlegering

Herkomst: Cuenca, Cañar. Provenance : Cuenca, Cañar.

Grote *tupu* (speld)

Cañaricultuur (100 voor Chr.-1532 na Chr., Cashaloma fase (1100-1532 na Chr.)

Inventarisnummer: AAM 05754

Koperlegering

Herkomst: geen informatie.

De Cañaricultuur, gevestigd in het zuiden van de centrale hoogvlakten (in hoofdzaak in de provincies Cañar en Azuay) vormt een belangrijk cultureel geheel. De Cañari ontwikkelen tussen 450 en 1532 na Chr. een verfijnde metaalnijverheid, waarbij ze vooral koper, goud en zilver bewerken, meestal onder de vorm van legeringen. De objecten zijn voor het grootste deel afkomstig uit rijke graven, waarvan er verschillende jammer genoeg werden geplunderd. De zeldzame objecten die bewaard bleven, getuigen van de verfijning en de rijkdom van de productie. De aanwezigheid van metaalertsen in hun gebied, biedt de Cañari de gelegenheid te ruilen over lange afstand, meer bepaald met de Stille Oceaan kust, waar dergelijke bronnen ontbreken en waar men afhankelijk is van de hoogvlakten voor de bevoorrading.

De metaalproductie betreft in hoofdzaak ceremoniële en funeraire objecten. Een deel ervan zijn sieraden zoals de twee armbanden, de grote speld *tupu* (gebruikt als sluiting voor kleding), de schijf (vermoedelijk een versiering voor kleding) die een stralend gezicht voorstelt in het gezelschap van kenmerkende vogels, of de opengewerkte *nari-guera* (neussieraad) met een geometrische versiering en voluten.

Bijlen, die zowel versierd als niet-versierd worden teruggevonden, kunnen gebruikt zijn als werktuigen of als wapens, maar door hun afmeting en hun gewicht lijken ze eerder een ceremoniële of prestige functie gehad te hebben, die het belangrijke statuut van de eigenaar benadrukte. Sommige hebben geometrische of zoömorfe motieven, zoals de opmerkelijke bijl versierd met een uil.

Volgens de informatie die werd gegeven door de schenker Émile Deville (Belgisch consul in Quito aan het einde van de 19de eeuw), zouden deze objecten afkomstig zijn uit streken zoals Cuenca, Cañar, Alausí, Chordeleg of ook van meer exacte locaties zoals de site Inga Pirca.

Plaat XXXVI uit de publicatie van Bamps (1878) geannoteerd door Anatole Bamps, gedicteerd door Émile Deville (Archieven KMKG, dossier 328).

Type caractéristique des anciennes armes de l'Equateur (Hany)
 Hache, soteiro ou de parade

Planches on cuivre pleines, massives, lourdes.

PL. XXXVI

LAM 5181

Ym-gen. 872 - no 228.

AA 5177
A14251

Onitena (proving de Purubas (provinc
actuelle de Rioabaiba).

Cañax (prov. d'Alausi)

AAM 5183
A14253

Ancienne province de Burubais, actuellement prov. de Riobamba

face antérieure
ornée de :
gravi

Figure humaine
mise d'arrondis

Inv. gnc. 884
no. 240.

Azoques (prov. de Cuenca)

Hache en cuise avec sign^{de bois}
(ricelle dans les tombeaux)

Ed. 2011 de

Provenance précise inconnue.

2. 1. Regne consens
(.) eorum. Stant de
vires. Regne. hialdiques

Haches lunulées.

Camarosela (Province de Pradaria) et reproduite dans
le royaume d'Espagne. 3e année - 1873 - 10 Juillet 1886, p. 398.
Cet insecte est commun en Espagne et en France.

Lith. Ad. MERTENS, Bruxelles

Vitrine 5 –

Cañariceramiek

(700 av. JC – 1532 na Chr.)

Drielobbige fles
Cañaricultuur (700 voor Chr.-1532 na Chr.), Tacalshapa
fase (700 voor Chr.-1100 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05144
Aardewerk
Herkomst: Cuenca, Chordeleg.

Drielobbige fles
Cañaricultuur (700 voor Chr.-1532 na Chr.), Tacalshapa
fase (700 voor Chr.-1100 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05152
Aardewerk
Herkomst: Cuenca, Chordeleg.

Vaas in de vorm van een halvemaan
Cañaricultuur (700 voor Chr.-1532 na Chr.), Tacalshapa
fase III (800-1100 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05190
Aardewerk
Herkomst: Cuenca, Chordeleg.

Fles met afgeplatte buik
Cañaricultuur (100 voor Chr.-1532 na Chr.), Cashaloma
fase (1100-1532 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05304
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Vaas met tweekleurige geometrische versiering
Cañaricultuur (100 voor Chr.-1532 na Chr.), Cashaloma
fase (1100-1532 na Chr.)
Inventarisnummer : AAM 05878
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Vaas met hals in de vorm van een hoofd
Cañaricultuur (700 voor Chr.-1532 na Chr.), Tacalshapa
fase III (800-1100 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05486
Aardewerk
Herkomst: Cuenca, Chordeleg.

Vaas met hals in de vorm van een hoofd
Cañaricultuur (700 voor Chr.-1532 na Chr.), Tacalshapa
fase III (800-1100 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05545
Aardewerk
Herkomst: Cuenca, Chordeleg

Cañarivaatwerk onderscheidt zich door de grote diversiteit aan vormen, in samenspel met een vrij sobere versiering. Er is een indeling in twee belangrijke tradities: Tacalshapa en Cashaloma.

De Tacalshapatraditie (700 voor Chr.-1100 na Chr.) wordt gekenmerkt door meestal monochrome of tweekleurige stukken, versierd met eenvoudige geometrische motieven of met een driedimensionale versiering. De vormen omvatten meer bepaald drielobbige vazen, vazen in de vorm van een halvemaan en bolvormige vazen met een cefalomorfe hals. Deze laatste die typisch zijn voor deze traditie, hebben op de hals van het recipiënt een gezicht met een uitstekende neus, omcirkelde ogen en doorboorde oorlellen. De boord van de hals vormt een hoofddeksel. Vaak zijn ook kleine handen aangeduid bovenaan de buik van de vaas. De pottenbakkers beheersen ook een negatieve schildertechniek, vermoedelijk beïnvloed door de gebieden in het noorden van de hoogvlakten, al is het gebruik ervan weinig voorkomend.

De Cashalomatraditie is daarentegen eerder beperkt. Ze is geconcentreerd in het gebied van Cañar tussen ongeveer 1100 en 1532 na Chr. De productie bestaat vermoedelijk gelijktijdig met deze van Tacalshapa en illustreert de lokale eigenheid van de Cañariceramiek. De versiering speelt meestal met contrasten tussen geometrische vormen of met kleurvlakken in kleuren variërend tussen rood-oranje en crème.

Vitrine 6 –

De noordelijke hoogvlakten (300 voor Chr.-1500 na Chr.)

Vaas met cefalomorfe hals
Puruhácultuur (300-1500 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05156
Aardewerk
Herkomst: Riobamba.

Schaal op voet
Puruhácultuur (300-1500 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05205
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Vaas in de vorm van een viervoeter
Puruhácultuur (300-1500 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05208
Aardewerk
Herkomst: Quito, Machachi.

Vaas met geometrische versiering
Panzaleo / Cosanga-Píllaro-cultuur (300 voor Chr.-1500 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05294
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

De culturen uit het gebied van de noordelijke centrale hoogvlakten, voor de Puruhá, en uit het noorden voor de Panzaleo / Cosanga-Píllaro, hebben een belangrijke materiële productie. Hoewel ze een gemeenschappelijk technisch vakmanschap delen en een repertorium van gelijkaardige vormen, zijn ze vooral verschillend door de kwaliteit van hun fabricage.

De ceramiek van de Panzaleo / Cosanga-Píllaro is fijn, vervaardigd uit klei die door de aanwezigheid van mica in de samenstelling (een mineraal verwant aan silicaten) een eerder schitterend uitzicht geeft. De oranje- tot bruinachtige ceramiek van de Puruhá daarentegen is dikker en ruwer. De Panzaleo / Cosanga-Píllaro die uitstekende handelaars zijn, verspreiden hun producten op grote schaal over de ganse Sierra en tot in bepaalde delen van de ceja de montaña, terwijl de ceramiek van de Puruhá eerder regionaal blijft en gericht is op plaatselijk gebruik.

Panzaleo / Cosanga-Píllaro-recipienten hebben een versiering met rode lijnen (horizontaal, diagonaal of golvend) op een crèmekleurige sliblaag. Deze typische geometrische motieven bevinden zich over het ganse oppervlak van de buik. Driedimensionale antropomorfe of zoömorfe voorstellingen bestaan eveneens, zoals in het geval van de vaas in de vorm van een katachtige.

Bij de typische vormen van de Puruhátraditie vindt men schalen op een hoge voet en bolvormige antropomorfe vazen waarvan de hals gelaatstrekken heeft en de buik versierd is in laag reliëf met armpjes die het hoofd ondersteunen en met benen. Deze stukken herinneren aan de vazen, met een hals in de vorm van een hoofd, die meer naar het zuiden worden geproduceerd, in het territorium van de Cañari.

Vitrine 7 – Ocarina's uit het noorden (900-1700 na Chr.)

Ocarina in de vorm van een schelp
Carchi-Nariño-cultuur, Piartal- of Tuzastijl (900-1700 na Chr.)
Inventarisnummer: 1990.020
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Ocarina in de vorm van een schelp
Carchi-Nariño-cultuur, Piartal- of Tuzastijl (900-1700 na Chr.)
Inventarisnummer: 1990.011
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Ocarina in de vorm van een schelp
Carchi-Nariño-cultuur, Piartal- of Tuzastijl (900-1700 na Chr.)
Inventarisnummer: 1990.008
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Ocarina in de vorm van een schelp
Carchi-Nariño-cultuur, Piartal- of Tuzastijl (900-1700 na Chr.)
Inventarisnummer: 1990.015
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Ocarina in de vorm van een schelp
Carchi-Nariño-cultuur, Piartal- of Tuzastijl (900-1700
na Chr.)
Inventarisnummer: 1990.009
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

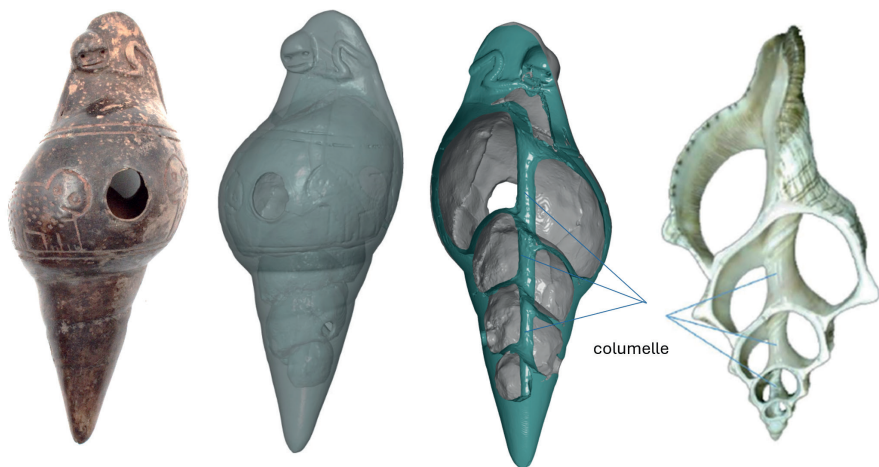

Ocarina in de vorm van een schelp
Carchi-Nariño-cultuur, Piartal- of Tuzastijl (900-1700
na Chr.)
Inventarisnummer: 1990.019
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

De Carchi-Nariño-beschaving situeert zich in de streek van de Andes hoogvlaktes, het departement Carchi, in het noorden van Ecuador, en het departement Nariño, in het zuiden van Colombia, omvattend.

De verzamelingen van Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis tellen twintig ceramieken windmuziekinstrumenten (ocarina's) die aan deze cultuur worden toegeschreven. Deze objecten zijn op meerdere vlakken opmerkelijk. Ze imiteren in aardewerk de natuurlijke vorm van schelpen van zeeweekdieren (vooral uit de familie der Fascioliariidae), terwijl ze tevens een blaasinstrument zijn. De iconografie waarmee ze versierd zijn is rijk, repetitief en streekgebonden (bijvoorbeeld een aapmotief). De versieringstechnieken zijn ook interessant en bestaan uit een ingekerfde of beschilderde versiering in rode tinten op crème of in negatieve schildering. De nabootsing van zeeschelpen getuigt ook van contacten en ruil met het kustgebied en suggereert een uitgestrekt handelsnetwerk.

Deze objecten werden onlangs bestudeerd. Naast de vormelijke, stilistische en iconografische studie werden er ook archeometrische analyses uitgevoerd met een micro CT-scan. De resultaten brachten aan het licht dat er niet enkel langs de buitenzijde een imitatie van de zeeweekdierschelpen werd gemaakt, maar dat ze tevens getrouw de binnenzijde nabootsen door rond een centrale as te draaien om de columella, de zuilvormige structuur van deze wezens, te imiteren. Deze objecten zijn werkelijk technische hoogstandjes, waarbij een opeenvolging van kleilagen en complexe beperkingen bij modeleren en bakken vereist waren.

- a) *Ocarina* MIM 1990.008,
 b) 3D reconstructie met CT-scan,
 c) verticale doorsnede met CT-scan,
 d) doorsnede van een natuurlijke schelp *Fasciolaridae* (Butto 2023 : fig.12).

Vitrine 8 – Manteño (800 – 1532 na Chr.)

Driehoetige vaas met brede boord
Manteñocultuur (800-1532 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 00091.1.1
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

De Manteñocultuur komt tot bloei op de noordelijke centrale kust van Ecuador in de Integratieperiode (800-1532 na Chr.). De organisatie ervan wordt gekenmerkt door een systeem van ‘seigneurieën’, territoriale entiteiten, met machtige leiders aan het hoofd die men *caciques* noemt. De voorafgaande periode, de Regionale Ontwikkeling, werd gekenmerkt door de rol van religieuze leiders en door sjamanisme, zoals in de iconografie overvloedig voorgesteld. In de Integratieperiode evolueert het gezag ten gunste van een eerder burgerlijk en politiek bestuur dat door de *caciques* wordt belichaamd. Deze zeecultuur ontwikkelt uitgestrekte commerciële netwerken en bloeiende handelsactiviteiten en verzekert zich van een toegang tot grondstoffen afkomstig uit de verschillende ecologische zones. De vondst van weelderige graven van handelaarsfamilies toont de rijkdom van sommige privépersonen.

Deze wijzigingen weerspiegelen zich in de materiele productie waarin een evolutie kan gezien worden in de menselijke voorstellingen. Personages worden realistischer maar behouden een zekere niet gepersonaliseerde plechtigheid.

De techniek om ceramiek te vervaardigen kent eveneens opmerkelijke vernieuwingen. De Manteño pottenbakkers passen veelvuldig het bakken met beperkte luchttoevoer toe, waardoor ze zwart glanzende ceramiek verkrijgen, vergelijkbaar met het vaatwerk van de Chimú in dezelfde periode in Peru. De driehoetige vaas met een brede boord is een iconisch voorbeeld van de productie in deze periode. De brede boord herinnert aan de brede hoofdtooi die bijna steeds het hoofd van de dignitarissen siert in de voorstellingen van deze laatste in de vorm van geurbranders, waarvan dit exemplaar een vereenvoudigde versie zou kunnen zijn.

Ruimte 9 – Manteño (800 – 1532 na Chr.)

Zitmeubel in de vorm van een U, ondersteund door een knielende man

Manteñocultuur (800-1520 na Chr.)

Inventarisnummer: AAM 05509

Vulcanisch gesteente

Herkomst: Manabi, Hojagebergte.

Tot de meest opmerkelijke verwezenlijkingen van de Manteñocultuur behoren de zitmeubelen in U-vorm, getuigen van sociale praktijken en ceremoniële complexen. Ze zijn gemaakt uit zorgvuldig gehouwen blokken, uit lokale vulkanische steen. Ze hebben steeds hetzelfde uitzicht: een basis die een knielende man voorstelt, of uitzonderlijk een dier, die de zitplaats in de vorm van een U met hoge armleuningen ondersteunt.

Deze zetels waren vermoedelijke voorbehouden voor leden van de elite, ze tonen hun verheven status en staan symbool voor hun autoriteit. Sommige exemplaren werden gevonden op heuveltoppen of in gebouwde structuren zoals op de site Los Cerros de Hojas-Jaboncillo, in Portoviejo (Manabí).

Vitrine 10 – Het Incarijk (1440-1532 na Chr.)

Puku, of ondiepe schaal, met geometrische versiering
Incacultuur (1450-1532 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05472
Aardewerk
Herkomst: Lactacunga.

Maïskolf
Incacultuur (1450-1532 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05727
Steen
Herkomst: Pichincha, Cayambe.
Vaas op voet met korfhandvat

Incacultuur (1450-1532 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05105
Aardewerk
Herkomst: geen informatie.

Kero (beker)
Incacultuur (1450-1532 na Chr.)
Inventarisnummer: AAM 05266
Aardewerk
Herkomst : Lactacunga.

Keizer Topa Inca Yupanqui en zijn leger nemen in het midden van de 15de eeuw het gebied in dat samenvalt met het huidige Ecuador. Deze zone, ver afgelegen van het keizerrijk, waarvan de hoofdstad Cuzco gelegen is in de Andes in het zuiden van Peru, speelt nochtans een strategische rol: keizer Huayna Capac, die werd geboren in Tomebamba, een stad gelegen in het gebied van de Cañari, zal er de tweede hoofdstad van zijn rijk van maken. De verovering van het territorium van de Cañari door de Inca's lijkt nochtans niet makkelijk geweest te zijn, volgens geschreven bronnen werden de Cañari zich heftig tegen de veroveraars.

De Inca-overheersing heeft een weerslag op de materiële cultuur en natuurlijk ook op de ceramiekproductie. De gewone lokale traditie wordt verdergezet, maar nieuwe vormen uit het Incarepertorium verschijnen. Bepaalde pottenbakkers, meer bepaald de Cañari, integreren deze vormen, uit vrije wil of verplicht, maar behouden meestal het voorouderlijke technische erfgoed.

Sommige stukken zijn getrouwe reproducties van de Incastijl, terwijl andere een hybridestijl vertonen, min of meer trouw aan de modellen uit Cuzco. Studie van deze productie laat toe om de mechanisme van macht en overheersing beter te begrijpen, de overlevingsstrategieën en het politieke spel gespeeld door de lokale ambachtsslui die onderworpen waren aan de nieuwe heerschappij.

Tussen de objecten die typisch zijn voor het Incarepertorium dat in Ecuador gevonden werd, vindt men bijvoorbeeld de *puku*, een ondiepe schaal versierd met een korfhandvat en typische geometrische motieven (kruisvormen, een afwisseling van eenkleurige stroken enz.). Men vindt verder ook de vaas op voet met een korfhandvat, en ook de *keru* – de iconische ceremoniële beker van het Incavaatwerk – gebruikt voor het drinken van gegiste dranken zoals chicha. Verder zijn er ook kleine stenen objecten, zoals de typische maïskolf.

Deze objecten volgen de codes van de keizerlijke stijl wat betreft vormen, versieringen en iconografie. De vondst ervan in Ecuador, ver verwijderd van het centrum van het rijk roept vragen op. Ze kunnen ofwel lokaal gemaakt zijn door gespecialiseerde ambachtsslui die in staat waren deze objecten te reproduceren en deel te nemen aan het politieke integratiespel van de Inca's, ofwel werden ze vervaardigd in Cuzco en naar de provincie gestuurd, bijvoorbeeld als geschenken, enerzijds als teken van groter eer, maar ook om aan de onderworpen en ingepalmde positie van de bestemming te herinneren.

Vitrine II –

De Inca *urpu*

(1450 - 1532 na Chr.)

Aryballos of *urpu*

Incabeschaving (1450-1532 na Chr.)

Inventarisnummer: AAM 05461

Aardewerk

Herkomst: geen informatie.

Aryballos of *urpu*

Incabeschaving (1450-1532 na Chr.)

Inventarisnummer: AAM 05475

Aardewerk

Provenance : Cuenca, Quinjeo.

Aryballos of *urpu*

Incabeschaving (1450 -1532 na Chr.)

Inventarisnummer: AAM 05313

Aardewerk

Herkomst: geen informatie.

De iconische aardewerkvorm van de Inca aryballos of *urpu* in het Quechua, is een perfecte illustratie van de ceramiekproductie in het Incatijdperk. De kenmerken ervan, een puntige bodem, zijdelingse handvaten, een poemakop in reliëf op de buik en de uitlopende hals, zijn typisch Inca, maar deze productie vertoont variaties, waardoor men een hybridevorm kan herkennen in de productie na de verovering van het gebied en de contacten met de keizerlijke macht.

Zoals de ontdekking ervan in de regio van Ecuador aantoont zijn deze typische Incarecipiënten in de provincies geïntegreerd en weerspiegelen ze de interculturele contacten tussen het Keizerrijk en de onderworpen bevolkingen. Ze stellen drie verschillende typische stijlen van de Incaproductie voor.

De eerste *urpu* herneemt alle elementen van de keizerlijke Incastijl die in Cuzco geproduceerd werd. De *urpu* is slechts fragmentarisch, maar de grote afmetingen ervan, de kwaliteit en de fijnheid van de klei, de kleuren van de versiering, de typische Incamotieven (motieven in verticale stroken, kruismotieven, varenmotieven, enz.) en de techniek van de fabricage (met kleiworstjes) getuigen van de opmerkelijke kwaliteit van de Incaproductie. Enkel aan de hand van analyses zou kunnen bevestigd worden dat de productie in Cuzco plaatsvond, in de keizerlijke Incastijl, of in de provincie in een perfect uitgevoerde Incastijl. Interessant is ook het feit dat het een fragment betreft. De breuk is namelijk zeer zuiver en lijkt bewust bewerkt te zijn over de ganse omtrek om deze glad te maken. Deze handeling weerspiegelt de wil om de vorm te veranderen en deze om te vormen tot een open vaas (al lijkt de puntige basis weinig geschikt om een vloeistof te vervoeren die er uit zou kunnen lopen). Een andere mogelijkheid is dat de vaas gebroken raakte en zo belangrijk was dat ze werd herwerkt om ze verder te kunnen gebruiken.

Het tweede exemplaar is een kleine *urpu* die echter de klassieke Incavorm herneemt, zorgvuldig is afgewerkt, met de kleurcodes (rood, oranjeachtig, crème en zwart) en met de typische motieven (geometrische trapvormige motieven, een poemakop in reliëf, op de achtergrond een vlakke kleurstrook, enz.). Deze aryballos werd ofwel geproduceerd in Cuzco in de keizerlijke Incastijl, ofwel zou het een lokale productie kunnen zijn die vrij getrouw de keizerlijke stijl nabootst, in de lokale Incastijl.

Het laatste recipiënt is in een provinciale Incastijl. Het herneemt op vrij ruwe, losse wijze de algemene vorm van een *urpu*, maar de kleine afmetingen, de donkere kleur van de pasta (ten gevolge van bakken met gereduceerde luchttoevoer) en het ontbreken van de Incaversieringsmotieven, laten een provinciale productie herkennen in een mengstijl die vrij ver verwijderd is van de originele modellen.

Beknopte bibliografie

Archier, E.

- 2024 Étude des figurines anthropomorphes La Tolita-Tumaco (Équateur, ca -400 à +400) du Musée Art & Histoire de Bruxelles. Mémoire de Master (non publié). Université Libre de Bruxelles.

Bamps, A.

- 1879 Les Antiquités Équatoriennes du Musée Royal d'Antiquités de Bruxelles.
In : *Congrès International des Américanistes*, Compte Rendu de la Troisième Session, Librairie Européenne C. Muquardt, vol. II (47-153) et III, Bruxelles.

Bray, T.

- 2001 Skeuomorphos, conchas de cerámica en los Andes septentrionales: ideología, emulación e intercambio a larga distancia. *Revista de Arqueología del Area Intermedia* 3:11-24.
- 2021 Imperial Encounters: Historical Contingency, Local Agency, and Hybridity.
In : Abar, Aydin et al., *Pearls, Politics and Pistachios: Essays in Anthropology and Memories on the Occasion of Susan Pollock's 65th Birthday*, Heidelberg: Pro pylaeum, 303-318.

Bray, T en L. Minc

- 2020 Imperial Inca-style pottery from Ecuador: Insights into provenance and production using INAA and ceramic petrography, *Journal of Archaeological Science: Reports* 34,102628.

Butto, N.

- 2023 The Gastropod Shell Structure as a Blueprint for a Periodic System: A New Theory for Element Configurations. *Journal of Biophysical Chemistry* 14(02):31-58

Gomis, D.

- 2021 *La Constitution du Territoire Kañari dans les Andes Méridionales de L'Équateur, de L'époque du Formatif Moyen à la Conquête Inka (2500 a.C - 1470 d.C). Une étude de synthèse dans la longue durée.* Thèse de doctorat, Université Paris 1 Panthéon Sorbonne, Paris.

Lara, C.

- 2018 Nouvelles perspectives sur les Cañaris d'hier et d'aujourd'hui : la céramique des Andes méridionales de l'Équateur de 100 av. JC. jusqu'à nos jours. *Journal de la Société des américanistes* 104(2):65-104.

Longhena M. en S. Purin

- 1992 La donation Émile de Ville aux Musées royaux d'Art et d'Histoire de Bruxelles. *Bulletin van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis*, 63:167-178.

Valdez, F.

- 2007 Mayo Chinchipe: La porte entrouverte. In : *Equateur. L'art secret de l'Equateur précolombien*, D. Klein et I. C. Cevallos, pp 320-339, 5 Continents Editions, Milaan.
- 2008 Inter-zonal Relationships in Ecuador. In : *Handbook of South American Archaeology*, édité par Helaine Silverman et William H. Isbell, pp 865-888, Springer, New York.
- 2025 The Archaeology of the Sigisig Region of the Southern Highlands of Ecuador. In : V. Wauters (éd.), *The pre-Hispanic Cañari Culture, Ecuador, Conference Proceedings, Études d'Archéologie* 24 (in druk).

Wauters, V.

- 2025 The pre-Hispanic Cañari Culture, Ecuador. Conference Proceedings, *Études d'Archéologie* 24, édité par Valentine Wauters, Brussel (in druk).
- 2025 La circulación del patrimonio andino: La colección Émile Deville (siglo XIX) de los Museos Reales de Arte e Historia de Bruselas. In : M. José Jarrín (ed.), *Ficciones doradas: itinerarios del oro entre materialidad, relato y saber*, Museo de la Moneda del Banco Central del Ecuador (in druk).

Zarrillo, S., N. Gaikwad, C. Lanaud, T. Powis, Ch. Viot, I. Lesur, O. Fouet, X. Argout, E. Guichoux, F. Salin, R. L. Solorzano, O. Bouchez, H. Vignes, P. Severts, J. Hurtado, A. Yopez, L. Grivetti, M. Blake en F. Valdez

- 2018 The Use and Domestication of Theobroma Cacao during the Mid-Holocene in the Upper Amazon. *Nature Ecology & Evolution* 2:1879-1888.

© Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis

Uitgave 2025

Grafisch ontwerp: Sebastiaan Lunders en Hendrik Van Dijk

